

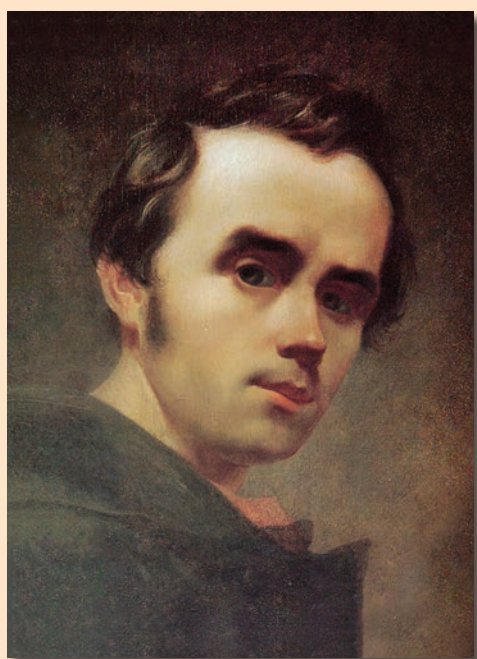

ECOURI

UCRAINE

Revistă literar-culturală și educativ-informativă
a Uniunii Ucrainenilor din România

22 | MARTIE
2021

160 de ani de la moartea lui Taras Șevcenko

În anul 2013, în cinstea apropiatei sărbătoriri a 200 de ani de la nașterea lui Taras Șevcenko, între alte numeroase manifestări inițiate de Uniunea Ucrainenilor din România și dedicate acestui remarcabil eveniment, s-a numărat și traducerea și editarea **Vieții lui Taras Șevcenko** de Pavlo Zaițev, iar în 2017, apare traducerea **Jurnalului** marelui poet ucrainean.

Și iată că acum comemorăm o sută șaizeci de ani de la moartea lui Taras Șevcenko, dată de la care au început să curgă anii eternității marelui poet ucrainean.

Jurnalul lui Taras Șevcenko, apărut acum patru ani în traducere românească, a avut un tiraj mic și o difuzare relativ limitată, doar prin filialele UUR. De aceea, până la o eventuală reeditare, propun cititorilor revistei **Ecouri ucrainene**, mai ales celor care n-au avut prilejul să parcurgă emoționantele pagini ale **Jurnalului**, să citim împreună **Prefața**. Iată-o:

De vorbă cu Taras Șevcenko

În decursul celor câtorva luni cât am tradus, cu intermitențe, **Jurnalul** lui Taras Șevcenko, am avut senzația – puternic emoționantă – că stau de vorbă cu genialul fiu al poporului ucrainean! Nici chiar opera poetică a lui Taras Șevcenko, nici întinsa și fidelă biografie a marelui poet scrisă de Pavlo Zaițev cu atâta acuritate științifică, dar mai ales cu compasiune și dragoste declarată, nu mi-au produs emoții atât de copleșitoare și nebănuite, cum a făcut-o **Jurnalul** lui. Explicația e simplă: dacă opera îți impune, prin semnificația și mesajul ei, o detașare față de autorul care a creat-o, dacă biografia lui, oricât de documentată și emanând oricâtă empatie, este inevitabil scrisă la persoana a treia și pune astfel un intermediar între tine și persoana despre a cărei viață îți se povestește, în schimb, **Jurnalul** te așază față-n față cu cel care-l ține, te face interlocutorul memorialistului, devii confesorul și păstrătorul celor mai intime trăiri ale celui care s-a hotărât și ți le mărturisească – ești convins – numai ție. Ai impresia că stai de vorbă cu el, nu? Emoționant!

Și cum să nu fii emoționat mai ales când stai de vorbă cu Șevcenko?! Când poetul te face martor al chinătoarelor zile și nopți din ultimul an și ceva al surghiunului său!

Dar până a împărtăși cititorului român câteva constatări, sper, interesante legate de **Jurnalul** lui Taras Șevcenko, simt nevoia unei scurte puneri în temă, mai ales pentru cei mai puțin familiarizați cu viața și opera genialului poet ucrainean. De aceea, **Jurnalul** este precedat de o scurtă **Autobiografie**, pe care Șevcenko a scris-o în 1860 (în grabă și cu unele inexactități) la cererea revistei **Narodnoe citenie** din Petersburg. Cu toată concizia și inexactitățile din

această ocazională autobiografie, cunoașterea ei înainte de citirea **Jurnalului** este utilă. De altfel, în ediția după care am făcut aceste traduceri (Taras Șevcenko, **Opere complete**, vol. III, Editura de Stat pentru Literatură, Kiev, 1949), **Autobiografia** se află înaintea **Jurnalului**.

E absolut firesc ca un om care a suportat o dublă înrobire – cea socială (Șevcenko a fost iobag până la vârsta de 24 de ani, când, grație unui fericit concurs de împrejurări și cu o foarte mare sumă de bani, a fost răscumpărat de la boierul său) și cea națională, căci, împreună cu întreaga Ucraină, a simțit din plin crâncena oprimare a absolutismului țarist – zic, deci, că e absolut firesc ca un astfel de om nu numai să viseze, pentru el și poporul său, la o dezrobire socială și națională, dar să și militeze activ pentru aceste idealuri. Și ce a făcut Șevcenko pentru atingerea lor? Mai întâi, în creația sa poetică și în pictura lui și-au găsit ecou atât gemetele țăranului iobag, revolta lui împotriva asupritorului autohton, dar mai ales al celui străin, cât și critica vehementă a acestui asupritor – de la ofițerul „muscal”, adică rus, care necinstește o fată de țăran ucrainean și o abandonează cu un prunc în brațe, la boierul ucrainean, polonez, neamț, evreu sau rus, toți deopotrivă de cruzi cu iobagii lor, până la „capul răutăților”, țarul Nicolae I. În mod deosebit, pe suveran și pe țarina lui, Aleksandra Feodorovna, Șevcenko i-a satirizat în poemul **Visul**. De altfel, această cutezanță i-a și adus greaua osândă.

Corneliu IROD
(Continuare în pag. 2)

„Dacă noi am avea o pictoriță de asemenea nivel,
am face ca lumea întreagă să vorbească despre ea”

(Pablo PICASSO despre Kateryna BILOKUR)

Reprezentanta așa-numitei *arte naive*¹, apreciată de Pablo Picasso, dar neînțeleasă de părinți, adorată de milioane de oameni și elogiată de critici, desemnată „Artistă a Poporului din Ucraina”, recunoscută în special pentru florile pe care le picta, dar și pentru peisaje și portrete, Kateryna Bilokur (Катерина Василівна Білокур) a văzut lumina zilei la 7 decembrie 1900 (data nașterii fiind incertă), într-o familie modestă de țărani din satul Bohdanivka regiunea Poltava.

Încă din copilărie, Kateryna a simțit o pasiune deosebită pentru pictură. Totul în jurul ei o impresiona, o fascina. Putea vedea frumusețea în toate, mai ales în lucrurile mărunte, obișnuite din viața de zi cu zi: de la diferite fructe, nuci, mazăre, la flori sălbatice ori alte elemente din natura vie. Inspirația și-o găsea în frumusețea și diversitatea naturii, pe care le transmitea prin căldura și lumina culorilor sale. Obișnuia să deseneze cu un băț pe zăpadă sau pe pământul umed după ploaie, ori cu un cărbune, pe alocuri, unde poteca era curată. Părinții ei, oameni simpli și conservatori, care nu vedeau nimic altceva în afara gospodăriei, nu au înțeles și nu

au sprijinit pasiunea fiicei lor pentru pictură, astfel încât o certau și o pedepseau de fiecare dată când aceasta se afunda în pictură și uita să-și îndeplinească îndatoririle cotidiene, considerând-o leneșă și uitucă: „Fur o bucată de pânză albă de la mama și iau un cărbune. Și, atunci, desenez pe o parte ceva, mă uit atent, admir, întorc pe cealaltă parte, și fac la fel. Apoi spăl acea bucată de pânză și pictez din nou. Iar odată, nu am desenat un peisaj, ci niște păsări imaginare. Am fost atât de fericită că am reușit să creez așa ceva! Și mă uitam la acea imagine și râdeam ca o smintită... În acel moment, am fost surprinsă de tata și de mama. Mi-au sfâșiat desenul și l-au aruncat în cuptor... «Ce faci, nebuno? Ce vor zice oamenii, când vor vedea cu ce te ocupi? Nici dracu' n-o să te pețască!...» Și totuși, pe unde nu m-aș duce, ce n-aș face, pictura mă însoțește mereu, este parte din mine... Regret că natura m-a tratat atât de crunt: pe de o parte, m-a înzestrat cu o dragoste imensă pentru pictură, iar, pe de altă parte, mi-a luat toate oportunitățile pentru a o realiza”, astfel își rezumă Kateryna Bilokur destinul artistic.

Din păcate, părinții nu i-au permis să frecventeze școala, pe motiv că nu aveau bani de haine și încălțăminte. Acest lucru nu a împiedicat-o, însă, pe artistă să învețe să scrie și să citească de una singură, și oricât ar fi dorit, ulterior, să se înscrie la un liceu sau la o școală profesională, arătându-și chiar și desenele pentru a-i îndupleca pe profesori, era respinsă din cauza faptului că nu avea un act care să ateste absolvirea școlii gimnaziale (clasele 1-7).

Mara-Denisa RUS
(Continuare în pag. 5)

De vorbă cu Taras Șevcenko

(Continuare din pag. 1)

Dar pe lângă ceea ce putea exprima în creațiile sale, poetul simțea și nevoia unei acțiuni concrete, care să grăbească atât desființarea iobăgiei, cât și eliberarea Ucrainei de sub „frățasca” și înrobitoria „tutelă” a Rusiei țariste. Asta l-a făcut să adere la Societatea secretă „Kiril și Metodiu”. Societatea sau Frăția „Kiril și Metodiu” fusese înființată la Kiev la începutul anului 1846 de către tânărul istoric și scriitor Mykola Kostomarov, de tânărul savant Mykola Hulak, de studentul Vasyl Bilozerskyi. La Frăție a aderat tânărul scriitor Panteleimon Kuliș, precum și mai mulți studenți: O. Markovyci, O. Navroțkyi. I. Andruzko, I. Poseada, D. Pelcikov ș. a. Ce era Societatea „Kiril și Metodiu”? Era o „frăție” a tinerilor intelectuali ucraineni, al cărei scop imediat era emanciparea poporului ucrainean, educarea tineretului prin lucrări adecvate și sporirea numărului de membri. Poeziile lui Taras Șevcenko erau „un foc prometeic” pentru Frăție, după cum s-a exprimat Kostomarov. Dar Statutul Societății (chiar la primul punct dintre cele șase) menționa scopul final: unirea tuturor slavilor într-o federație, în care fiecare popor să-și aibă parlament propriu, instituții proprii etc. Oricât de utopic ar părea, acest plan nu putea fi agreat de autoritățile țariste. Când studentul Aleksei Petrov a denunțat existența la Kiev a unei organizații politice secrete, urmările nu au întârziat.

Pe 5 aprilie 1847, după ce petrecuse Sfintele Paști la Sedniv în familia prințului Keikuatov, Șevcenko se grăbea să ajungă la Kiev la nunta prietenului Mykola Kostomarov, unde urma să fie cavaler de onoare, cum fusese nu demult la alt prieten, la Panteleimon Kuliș. De aceea, la stația Brovary, Șevcenko și-a schimbat hainele cu care călătorise și și-a pus fracul, dar când bacul a acostat la cheiul Niprului, poliția din Kiev l-a arestat și, împreună cu lucrurile lui, între care în valiză se aflau și opere interzise, l-a dus pe poet la guvernator. Când guvernatorul l-a luat peste picior pe seama ținutei lui de gală, Șevcenko i-a explicat că e în frac, pentru că se grăbește să ajungă la nunta lui Kostomarov. Guvernatorul i-a răspuns ironic: „Dacă-i așa, unde e mirele, trebuie să ajungă și cavalerul lui de onoare.”. Iar mirele, Mykola Kostomarov, fusese arestat încă pe 26 martie din ordinul temutei „Secții a III-a (secretă) a Cancelariei Majestății Sale Imperiale” și se afla într-o celulă la Petersburg, unde va ajunge curând și Taras Șevcenko.

În aceeași perioadă, au fost arestați și ceilalți membri ai Frăției „Kiril și Metodiu”, alegându-se cu diferite condamnări. Frunțașii societății secrete (Kostomarov, Hulak, Kuliș ș.a.) au fost condamnați la pedepse de până la trei ani de închisoare și interzicerea activității literare, studenții au fost mutați la alte universități din îndepărtate orașe ale Rusiei, iar unii membri au fost transferați cu serviciul în alte localități. Tuturor le-a fost interzisă întoarcerea în Ucraina.

Numai Taras Șevcenko, după ce s-a constatat marea influență a operelor sale asupra membrilor Frăției, precum și ironizarea țarului și a soției sale în poemul **Visul**, s-a ales cu cea mai aspră pedeapsă: încorporarea în armată ca simplu soldat într-o unitate foarte îndepărtată, la Orenburg, care avea regim de batalion disciplinar. Astăzi, poate părea că, dimpotrivă, trei ani de închisoare e o pedeapsă mai aspră decât să faci armata ca simplu soldat. Dar nu este deloc așa, pentru că în Rusia aceluși timp, durata serviciului militar pentru soldați era de 25 de ani. Or, pentru poet asta însemna 25 de ani de pușcărie, deoarece șeful poliției din Petersburg, contele Orlov, i-a propus țarului ca Taras Șevcenko să fie încorporat ca simplu soldat la îndepărtatul corp de armată din Orenburg „cu drept de stagiu”, adică pe timp de 25 de ani. Pe raportul lui Orlov, țarul Nicolae I a adăugat cu propria mână: „Sub cea mai severă supraveghere, cu interdicția de a scrie și a picta.”. Cumplită asândă pentru poetul și pictorul Taras Șevcenko!

Poetul a stat în arestul temutei „Secții a III-a”, iar după „sentință”, pe 31 mai 1847, jandarmii l-au predat curierului special Wilder pentru a fi escortat la Orenburg. Între Petersburg și Orenburg sunt 2.110 verste (adică peste 2.250 de kilometri, cu câteva sute de kilometri mai mult decât, de pildă, de la București la Moscova!), distanță pe care careta în care era transportat „delingventul împotriva statului” Taras Șevcenko a parcurs-o în doar opt zile și jumătate. Incredibil, nu? Dacă ținem cont de distanță, de starea drumurilor (de asfalt încă nici nu se auzise) și de mijlocul de transport. Peste zece ani, Șevcenko va scrie cu ironie în jurnalul său: „Pe mine (...) mă așteptau urgent la Orenburg și de aceea curierul special (...) în opt zile m-a dus de la Piter la Orenburg, pierindu-i pe drum doar un singur cal de poștă.”.

La Orenburg, pe Șevcenko l-au așteptat zile grele. În acest ținut arid și sterp, el a trebuit să suporte umilințe și bătaie de joc din partea unor ofițeri bătărași, incuți și bețivi, care țineau morțiș ca, printr-o instrucție, vorba ceea, la cataramă, să scoată din el un „brav soldat”. Dar instrucția era pentru poet un chin și o umilință insuportabile, mai ales când se gândea că va trebui să îndure toate acestea timp de 25 de ani! Nu-i așa că e de preferat o închisoare de trei ani? Și-apoi, Șevcenko nu avea abilități soldățești. Un portret convingător îi creionase prințesa Varvara Repnina, căreia poetul îi făcuse o impresie excelentă. Prințesa constată încântată: „Cât de mult tact are el, câtă bunătate și cât respect față de cele sfinte. E politicos cu toată lumea, cu cei mai în vârstă respectuos, de aceea și pe el îl iubesc toți.”. Apoi prințesa Varvara remarcă faptul că Șevcenko se îmbrăca elegant, deși de tunsoare nu prea se îngrijea, nu purta mustață, dar își lăsase favoriți nu prea mari. Îi fascina pe toți mai ales cu ochii lui cenușii nu prea mari, care iradiu o extraordinară inteligență și o ciudată bunătate. Era de statură potrivită, dar de constituție trupească robustă, lat în umeri și în talie, adus puțin de spate, fapt care-i dădea o înfățișare aparte, despre care rușii spun că e un om **уловатый** (= stângaci, neîndemânatic, greoi).¹ Dar nu atât această stângăcie îi provoca lui Șevcenko inapetența pentru militărie, cât

T. Șevcenko, *Catedrala Bunei Vestiri din Nijni Novgorod*.

T. Șevcenko, *Catedrala Sfinților Arhangheli din Nijni Novgorod*.

mai ales claustrarea în cazărmi murdare de la capătul lumii, cu comandanți optuți, grosolani, răi, răzbunători, depravați și bețivi, cărora, pentru batjocura la care-l supuneau, poetul era obligat să li se adreseze cu „înălțimea voastră”. Și asta nu o lună, nu un an (care oricum ar fi fost prea de ajuns), ci 25 de ani! Dar și în aceste condiții vitrege, Șevcenko a întâlnit și oameni cumsecade, mai întâi la Orenburg, apoi în acei aproape doi ani (1848-1849) cât a avut norocul să fie cooptat în grupul de cercetători al căpitanului Butakov cu care a navigat pe Marea Aral ca desenator (Butakov a ignorat porunca țarului care i-a interzis lui Șevcenko să scrie și să picteze); poetul a întâlnit câțiva oameni cumsecade și în ultimii șapte ani de surghiun petrecuți în fortificația Novopetrovsk din peninsula Manghișlak de la Marea Caspică. Acești oameni cumsecade au fost câțiva conaționali întâlniți acolo, funcționari la Orenburg sau surghiuniți la Novopetrovsk, cum era soldatul Andrii Oberemenko (cei mai apropiați de Șevcenko au fost însă frații Lazarevskyi, iar dintre ei în mod special Myhailo, care în toți cei zece ani l-a sprijinit cum a putut cu bani, cu cărți, cu materiale pentru desen și pictură, cu tutun, cu scrisori de încurajare, iar marele poet, în semn de recunoștință, i-a dăruit manuscrisul **Jurnalului**). Apropiati și binevoitori i-au fost, de asemenea, câțiva deportați politic polonezi, dar și unii ofițeri ruși, cum era deja amintitul căpitan Butakov sau comandantul fortificației Novopetrovsk, maiorul Iraklii Uskov. Toți aceștia i-au ușurat foarte mult viața.

Cu toate acestea, poetul nu se împăca deloc cu situația în care se afla, nu-și pierdea speranța că va fi eliberat din această adevărată Edicule², cum numeau soldații fortificația Novopetrovsk, și a început să lupte pentru eliberarea sa chiar de la început, dar mai ales după moartea țarului Nicolae I (19 februarie 1855) și urcarea pe tronul Rusiei a fiului său Aleksandr (Alexandru al II-lea), pe care toată lumea îl credea mai „liberal” și de la care se așteptau înlesniri și „miluii”. Șevcenko era disperat. Îi scrie contelui Feodor Tolstoi și-l roagă ca, în calitate sa de „mare pictor și reprezentant al Academiei de Arte”, să intervină pentru el la sora noului țar, marea prințesă Maria Nikolaevna, președinta Academiei de Arte. Iar profesorului său de la Academie Grigorovici îi scrie: „Opt ani am suferit în tăcere... Am crezut că prin răbdare o să birui totul... Forța fizică m-a trădat, reumatismul o să mă distrugă curând. Dar ce înseamnă boala trupului pe lângă boala sufletului, pe lângă acea îngrozitoare suferință care se numește deznădejde? E o stare cumplită!”.

La apelurile lui disperate, Șevcenko a fost ajutat și încurajat de mulți prieteni și oameni influenți. Cea mai perseverentă și îndelungată intervenție pentru eliberarea lui Șevcenko a avut-o contesa Nastaia Tolstaia și soțul acesteia, contele Feodor Tolstoi, care ca vicepreședinte al Academiei de Arte avea, se-nțelege, acces mai ușor la marea prințesă Maria Nikolaevna.

În favoarea eliberării lui Taras Șevcenko i-a scris țarului și prietena poetului, prințesa Varvara Repnina, dar suveranul i-a dat un răspuns deloc amabil, și anume, i-a scris că ar face mai bine, dacă și-ar vedea de treburile ei. Aluzie la faptul că tatăl ei, prințul N. Repnin, era de o vreme în dizgrație.

Alți prieteni ai poetului care nu aveau influență în cercurile înalte încercau să-i ușureze cât de cât soarta, trimițându-i cărți, bani și scrisori de încurajare.

Cumplita tensiune a așteptării și nesiguranța au durat zece ani, până pe 7 aprilie 1857. Era prima zi de Paști. Cel mai frumos „ou roșu” pe care l-a primit poetul

T. Șevcenko, *Cazarma Fortificației Novopetrovsk, [1856 – VII 1857]*.

¹ Cf. Pavlo Zaițev, „Viața lui Taras Șevcenko”, trad. Corneliu Irod, Editura RCR-Print, București, 2013. (C. Ir.)

² **Edicule** – temuta închisoare din Istanbul. (C. Ir.)

T. Șevcenko, *Irakli Uskov*
(comandantul Fortificației
Novopetrovsk), [1853 – VII 1857].

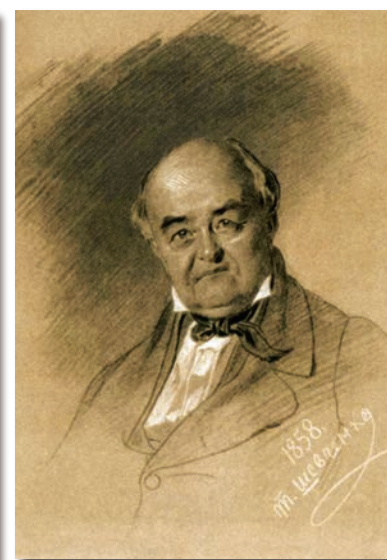
T. Șevcenko, *Agata Uskova*
(soția comandantului Fortificației
Novopetrovsk) cu fiica *Natașa*, 1854.

T. Șevcenko, *Soții Iakobi*,
[8 – 9.XI] 1857

T. Șevcenko, *Portretul Mariei Krjysevyci*,
[nu înainte de 6.V] 1858.

T. Șevcenko, *Mihail Șcepkîn*,
[16.III] 1858.

a fost scrisoarea lui M. Lazarevskyi din 7 ianuarie (!), care-i scria că țarul a aprobat eliberarea lui din serviciul militar și că ministrul armatei fusese înștiințat „pentru executare”.

Din păcate, ziua eliberării încă nu era chiar atât de aproape.

Dar să trecem la **Jurnalul** lui Taras Șevcenko. Desigur, doar în linii generale, încât să nu atenuăm sau să anihilăm interesul cititorului, ci, dacă e posibil, să-l stărnim.

Voi menționa din capul locului că aceasta este prima traducere în limba română a **Jurnalului** lui Taras Șevcenko. Deși în decursul anilor restul operei șevcenkiene fusese tradusă în românește (sigur, mai puțin corespondența, care îi putea interesa indeosebi pe cercetători, dar nu și pe cititorul de rând; nu-i mai puțin adevărat că merită tradusă și corespondența marelui poet), **Jurnalul** lui nu fusese totuși tradus. M-am întrebat nu o dată care să fi fost cauza acestei „omisii”? E adevărat că **Jurnalul** e scris în rusește și are intercalate și texte în ucraineană (poezii, cântece, dialogurile poetului cu conaționali), precum și în polonă; de asemenea, poetul face numeroase referiri la pictori, scriitori, compozitori și cântăreți străini (italieni, francezi, germani, englezi), totodată, în **Jurnal** sunt înserate și poezii în rusă, ucraineană și polonă, care sporesc dificultatea unei traduceri. Dar oare toate acestea să fi constituit obstacole insurmontabile, care să fi împiedicat traducerea în românește a **Jurnalului** lui Șevcenko? Mă îndoiesc. Cred că mai curând „au ferit” **Jurnalul** de o traducere românească *tonul* și *atitudinea* vehement critică, ostilă a lui Șevcenko nu numai față de autocrația țaristă (asta chiar ar fi convenit autorităților noastre de până în 1990), dar împotriva rușilor și a Rusiei în general ca „închisoare a popoarelor”, din cauza căreia scumpa lui patrie, Ucraina, nu era liberă și independentă. Și-apoi, cum să se afle la noi că „poetul revoluționar” (cum era considerat în epocă romanticul Taras Șevcenko) ar fi putut să se căsătorească cu o prințesă, că era în relații foarte bune cu multă lume din „înalta societate” (prinți și prințese, conți și contese, mari artiști, profesori universitari, mareașali ai nobilimii, moșieri și industriași ș.a.). Cu toate acestea, regimul sovietic a îngăduit tipărirea **Jurnalului** lui Taras Șevcenko, iar noi nu. Păi, de ce să nu fim noi – și de această dată – mai catolici decât papa, nu?...

Calendaristic, însemnările lui Șevcenko cuprind doar ultimul an petrecut de poet în surghiun, în „pușcăria fără ziduri”, în „întinsa închisoare”, adică perioada dintre 12 iunie 1857 și 13 iulie 1858, dar sunt și numeroase referiri și la ceilalți ani ai surghiunului, precum și la oameni și evenimente din vremea când Șevcenko fusese liber.

În linii generale, **Jurnalul** este oglinda chinului provocat de încordata așteptare a clipei eliberării, căci, după cum știm, Șevcenko primise înștiințarea că insistențele intervenții ale contesei Nastasia Tolstaia și ale soțului ei, contele Feodor Tolstoi, la țarul Alexandru al II-lea au avut în sfârșit succes și părea că acea clipă nu mai e atât de departe. Iar după eliberare, trăim împreună cu poetul bucuria drumului de întoarcere, popasurile de la Saratov, Nijni Novgorod și Moscova, până la zilele fericite ale revederii Petersburgului și a prietenilor lui de acolo.

Da, în prima zi de Paști din anul 1857, duminică 7 aprilie, Șevcenko primise scrisoarea lui Myhailo Lazarevskyi (expediată din Petersburg încă pe 7 ianuarie...) care îl anunța că țarul aprobase eliberarea lui din serviciul militar și că ministrul armatei fusese înștiințat „pentru executare”. Dar, din păcate, așteptarea și întoarcerea lui Șevcenko la Petersburg vor mai dura timp de peste un an. Pe 18 iunie 1857, poetul se întreba indignat: de ce sentința unei condamnări, în cazul lui, fusese pusă imediat în aplicare, iar acum, hotărârea eliberării lui se înfăptuia atât de greu?

Cu mici excepții, **Jurnalul** lui Taras Șevcenko se compune din scurte însemnări, evident, aproape zilnice, făcute într-o tensiune extraordinară, provocată de așteptarea eliberării, după ce țarul Alexandru al II-lea se „milostivise” în sfârșit să aprobe „lăsarea la vatră” a poetului și, cu toate acestea eliberarea lui întârzia. Ca să-și omoare cumva timpul, să-și găsească o ocupație care să-l detensioneze cât de cât, Șevcenko se hotărăște să-și scrie **Jurnalul**. Dar pe ce și cu ce? Azi, pare un lucru neînsemnat și cât se poate de simplu. Dar lui Șevcenko nu i-a fost ușor să-și procure pană, cerneală și nici hârtia din care să-și coasă un caiet. L-a ajutat să rezolve această problemă un alt surghiunit, polonezul Kulih, care era secretar de companie.

Jurnalul lui începe, după cum spuneam, în 12 iunie 1857. Dar prima însemnare este relatarea unei neplăceri care i se întâmplase: i s-a rupt cuțitașul cu care-și aranja pana de scris. N-ar merita, zice poetul, să consemneze în jurnalul său un lucru atât de mărunț, dacă la Novopetrovsk n-ar fi imposibil de procurat un obiect neînsemnat, cum e cuțitașul de pregătit pana. Dacă ar apela la vivandierul armean care aprovizionă militarii cu diferite lucruri pe care le aducea tocmai de la Saratov, asta ar însemna să aștepta cuțitașul cel puțin cinci luni, dar și atunci vivandierul, în loc de cuțitaș, i-ar putea aduce o poșircă de vin acru, scuizându-se că e neștiutor de carte și nu poate să țină minte tot ce i-a comandat fiecare soldat. Dar spre norocul lui, polonezul Kulih i-a făcut rost de pene, de cerneală și de hârtia din care poetul să-și coasă caiete pentru însemnări.

Însemnările zilnice ale lui Taras Șevcenko erau, de regulă, succinte; se refereau mai ales la insuportabila nerăbdare cu care aștepta clipa de libertate, la mizeriile pe care era nevoit să le

mai suporte încă, deși țarul aprobase eliberarea lui din serviciul militar, la vântul neprielnic, care întârzia sosirea corăbiei de poștă ce ar fi putut să aducă de la corpul de armată din Orenburg mult așteptatul ordin de eliberare, la întâmplări și mici conflicte între viețuitorii fortificației Novopetrovsk. Noroc de cumsecădenia comandantului fortificației, care, aflând că Șevcenko va fi eliberat, îl invita aproape zilnic la masa de prânz în familia lui și i-a aprobat să nu mai doarmă în „împuțita cazarmă”, ci în grădina lui de zarzavat, în care comandantul Uskov avea un chioșc. Poetul sădise aici mai demult o salcie, iar acum își petrecea multe ceasuri la umbra ei, își bea ceaiul (pe care și-l prepara în ceainicul de aramă, cumpărat de la un ofițer bețiv cu jumătate de rublă de argint) și-și scria însemnările.

Dar în multe file din **Jurnal**, poetul evadează cu gândul în alte zone: amintiri din anii de dinaintea surghiunului, comentarii și aprecieri legate de cărțile pe care le citea atunci, de literatură și pictură, de muzică, arhitectură, teatru, filosofie, științe (geografie, biologie, tehnică, navigație ș.a.) și de religie, din care reiese profunda lui cunoaștere a Sf. Scripturi. Toate acestea probează nebanuit de vasta cultură a marelui poet ucrainean.

Din **Jurnal** mai constatăm un lucru interesant și aparent ciudat: Șevcenko se referă foarte rar la el ca poet și se consideră înainte de toate pictor, își face planuri mai ales în pictură și gravură, deși în această perioadă a scris și literatură, între care capodopera **Neofiții** și se gândea la o nouă ediție (desigur, mult mai cuprinzătoare) a **Cobzarului**. Cum se explică acest lucru? Probabil, prin grija pentru „ziua de mâine”. Poetul era un om sărac, nu avea niciun fel de venituri, în afară de banii obținuți din vânzarea unor desene și picturi, de aceea vedea în pictură un mijloc de subzistență, iar prin gravură – un mod de educație artistică a oamenilor și posibilitatea de a înlocui așa-numitele „produse de Suzdal”, foarte răspânditele kitsch-uri din acea vreme. Sigur că poezia, literatura în general, îi dădeau lui Șevcenko posibilitatea de a-și ostoi dorul de Ucraina natală (în care i se interzicea să călătorească), modul de a o cânta, de a-i proslăvi trecutul și a-i deplânge prezentul, transformând adesea poezia în spadă necruțătoare. Dar, din păcate, poezia nu-i putea asigura traiul, ba chiar – se plânge poetul într-o clipă de deznădejde – i-a adus, iată, și atâtea necazuri. De aceea, Șevcenko își pune toate speranțele în pictură și mai ales în gravura în acvatinta. Asta nu înseamnă nicicum că și-a trădat marea iubire. Nu. Taras Șevcenko a continuat să cultive poezia, să creeze opere geniale, care l-au așezat definitiv în tronul de cel mai mare poet ucrainean, iar poporul său îl cinstește ca pe un adevărat apostol al său.

Jurnalul ne mai dezvăluie câteva lucruri interesante, unele, aparent, de mai mică importanță. Foarte frecvent, Șevcenko folosește doar inițialele persoanelor, dar asta n-o face nici din lipsă de respect pentru ele și nici pentru a le tăinui numele, ci dintr-un motiv mult mai simplu, și anume, din economie: de hârtie, de pană și cerneală. În unele însemnări apar cuvinte lipsă. Asta dovedește pe de o parte că autorul nu recitea cele scrise, iar pe de alta – tensiunea în care erau făcute însemnările.

În toate locurile prin care a trecut, Șevcenko era interesat înainte de toate de oameni și de traiul lor, de cultură, de biserici, de istoria locului, de cunoașterea de personalități din diverse domenii. Desenele și picturile pe care le face, precum și descrierile poetului ne transpun pur și simplu în acea epocă: ne apar în față oameni și locuri, manierele și obiceiurile din imperiul țarist, orașele cu stratificarea lor socială de atunci, cu populație și dimensiuni mult mai mici, comparativ cu cele de azi (bunăoară, Șevcenko a străbătut *pe jos* doar în câteva ore un sfert din Moscova!), cu transportul anevoios atât pe apă, cât și pe drumurile desfundate, dar și apariția căilor ferate care-l entuziasmează pe poet și-l fac să-i proslăvească pe inventatorii motorului cu aburi. De altfel, la întoarcerea din surghiun, pentru prima dată în viață, Șevcenko a călătorit cu trenul, și anume de la Moscova la Petersburg, linie construită în timp ce poetul se afla în aridele întinderi ale Asiei.

Din însemnările lui Taras Șevcenko mai constatăm un lucru: fiind o fire deschisă, un om vesel și comunicativ, un intelectual cu o vastă cultură, un mare talent recunoscut, poetul și-a făcut un număr mare de prieteni și cunoscuți din înalta societate, care l-au sprijinit în clipele lui grele.

Un moment emoționant, care denotă firea lui blândă de om cu suflet bun, iertător, s-a petrecut pe 14 aprilie 1858: Taras Șevcenko l-a cunoscut pe Vasili Engelhardt, fiul fostului său boier de tristă amintire Pavel Engelhardt, întâlnire care, firesc, i-a răscolit amare amintiri de iobag oropsit. Dar Vasili Pavlovici Engelhardt era un tânăr cumsecade, un talentat muzician, care l-a făcut pe iertătorul Șevcenko să conchidă: „Trecutul să-l dăm uitării. Pentru prezent – pace și iubire!”. Ce minunție de om!

Jurnalul lui Taras Șevcenko conține, desigur, și numeroase alte lucruri interesante și demne de remarcat, dar îi lăsăm cititorului plăcerea de a le descoperi.

Nu pot să închei aceste rânduri, fără a reveni asupra puternicei emoții pe care mi-a provocat-o **Jurnalul**, dându-mi în permanență impresia că stau de vorbă cu marele Taras Șevcenko. Sunt convins că și cititorul român va trăi aceeași copleșitoare emoție.

„Pictura e poezia mută, iar poezia e pictura cuvântătoare.”

Leonardo da Vinci

T. Șevcenko, *Maria* (după poemul Poltava al lui A. Pușkin), acuarelă, bronz, 1840.

T. Șevcenko, *Țiganca vrăjitoare*, acuarelă, 1841.

T. Șevcenko, *Kateryna*, ulei, 1842.

Taras Șevcenko-pictorul nu este mai puțin important decât Taras Șevcenko-poetul, doar că această valență a geniului său creator fie a fost neglijată, fie a fost umbrită de creația sa literară, în speță, de lirica sa, ceea ce a dus la o percepție incompletă a personalității plurivalente a celui supranumit Kobzarul națiunii ucrainene. Abia în ultimele decenii ale secolului al XX-lea, lucrările sale au început să se bucure de atenția specialiștilor, respectiv a publicului larg, să beneficieze de o analiză pertinentă și avizată din partea criticilor de artă, cu alte cuvinte, să beneficieze de recunoaștere. Destinul artistic al poetului național ucrainean poate fi comparat cu cel al pictorilor lumii, ca, de pildă, cu cel al lui El Greco, al cărui geniu a fost recunoscut abia după 300 de ani de la moarte, sau Rembrandt, care a fost dat uitării timp de un secol, ori Paul Cézanne, acceptat după 40 de ani, iar dacă e să ne referim la curentele artistice, impresionismul și-a intrat în drepturi abia după 30 de ani.

Creația plastică a lui Taras Șevcenko, picturile, gravurile și desenele sale, ocupă un loc însemnat în dezvoltarea artei plastice ucrainene, acesta fiind considerat fondatorul realismului critic în pictură, unul dintre cei mai talentați artiști ai tehnicii acvaforte din acea perioadă, posedând, în același timp, la perfecțiune, toate mijloacele de reprezentare grafică cunoscute. Șevcenko zugrăvea realitatea epocii sale în mod critic, curajos, demascator, la fel cum o făcea și prin poeziile sale. Ba mai mult decât atât, picturile sale oglindesc întreaga profunzime și originalitate a propriei personalități, gustul estetic și aspirațiile, putând fi considerate analoage nemuritoarelor sale poezii.

Referitor la arta gravurii, Șevcenko avea să mărturisească în *Jurnalul* scris pe când se afla încorporat în armata țaristă ca simplu soldat, inițial, într-o unitate foarte îndepărtată, la Orenburg, iar, mai apoi, în fortificația Novopetrovsk, următoarele: „Dintre toate artele frumoase, acum cel mai mult îmi place gravura. Și nu fără temei. A fi un bun gravor înseamnă a fi un răspânditor de frumos și educație în societate. Înseamnă a răspândi lumina adevărului. Înseamnă a fi folositor oamenilor și plăcut lui Dumnezeu. Este cea mai frumoasă, cea mai nobilă meserie a gravorului. Câte opere frumoase, accesibile doar bogaților ar zăcea numai în galerii întunecoase, dacă n-ar exista dalta ta făcătoare de minuni? Vocația gravorului e o vocație divină.” (în traducerea lui Corneliu Irod).

Înzestrat de mic copil cu simț estetic și înclinație spre desen și pictură, cel care avea să devină, peste ani, după cum afirmă Ivan Franko „titan în împărăția culturii întregii umanități”, desena cu cretă și cărbune tot ce-i apărea în cale: băncile din clasă, pereții casei, masa, prisma etc. Talentul lui Șevcenko în pictură s-a manifestat mult mai devreme decât în literatură: primele sale încercări poetice datează din anii 1836-1837, pe când primul desen, *Погруддя жінки* (*Bust de femeie*), a fost realizat în 1830.

Anul 1831 reprezintă unul de cotitură în viața lui Șevcenko: însoțindu-și stăpânul, pe moșierul Engelhardt, la Petersburg (observând talentul tânărului, dorește să facă din el pictorul său personal), ajunge să lucreze și să învețe arta picturii în atelierul pictorului V. Șeriaev, căruia îi este încredințat, printr-un contract pe patru ani, de însuși Engelhardt. Din cauza lipsei de timp liber, dar și pentru a-și exersa tehnica de lucru, Șevcenko profită de nopțile albe, pentru a desena statuile ce străjuiesc aleile din Grădina de Vară. Renumitul loc de promenadă petersburghez se dovedește a fi providențial pentru destinul existențial și artistic al lui Șevcenko, întrucât, aici, va fi descoperit de pictorul I. Soșenko, care împreună cu K. Briullov, V. Grigorovici, O. Venețian, V. Jukovski și E. Hrebinka, cei care erau parte, la acea vreme, a elitei petersburgheze, îl vor răscumpăra din iobăgie.

Taras Șevcenko se stabilește la Petersburg, unde va continua să meargă pe calea artelor plastice, în calitate de student al Academiei de Arte. În timpul studiilor, este premiat de două ori cu argint, iar o dată cu aur pentru lucrările sale. Aici, îl are ca profesor pe însuși Karl Briullov, renumitul pictor rus, devenind unul dintre studenții săi preferați.

Urmează o perioadă prolifică în formarea și dezvoltarea viziunilor, concepțiilor și gândirii tânărului artist, favorizată de pătrunderea în cercurile progresiste petersburgheze: participă la serate și cercuri literar-culturale, citește din literatura ucraineană și universală, cărți din istoria Ucrainei, pictează, trăiește.

În 1843, Șevcenko se întoarce în Ucraina natală. Tânărul de 29 de ani redescoperă frumusețile ținutului drag prin ochii unui pictor aflat în plină ascensiune, dar și cu sufletul îndurerat pentru soarta celor înrobiți, fapt ce-l impulsionează să creeze o serie de lucrări în acvaforte, reunite într-un album cu titlul «Живописна Україна» („Ucraina pitorească”), în care sunt reflectate locurile încărcate de istorie, viața oamenilor și natura Ucrainei: *Дару в Чигирині 1649 року* (*Daruri la Cihyrin, anul 1649 – Acvaforte. 1844*), *Судня рада* (*Judecată – Acvaforte. 1844*) și *Старосту* (*Peștorii – Acvaforte. 1844*) sunt doar trei dintre cele mai cunoscute lucrări ale artistului din această serie. Întorcându-se la Petersburg, Șevcenko își termină studiile la Academie și își publică pe cheltuiulă proprie albumul. A doua vizită în Ucraina are loc în 1945, deja în calitate de membru al Comisiei Arheografice, prilej cu care călătorește mult (Poltava, Cernihiv, Kiev, Volynia, Podolia), culege material folcloric și etnografic, desenează monumente istorice, realizează portrete și gravuri, scrie poezii. Între 1845-1847, pictează o serie de portrete (ale lui M. O. Lunin, A. I. Lahoda, E. P. Hrebinka, M. S. Șcepkin, M. Maksymovyci, M. M. Lazarevskyi, al doamnei Maievskia, N. I. Zakrevska etc.) și autoportrete, care mărturisesc atingerea maturității în mănuierea pensulei și a creionului, devenind unul dintre cei mai populari portrețiști ai vremii.

Urmează exilul. Neținând cont de suferințele fizice și sufletești, Șevcenko continuă pe ascuns activitatea literară și plastică, realizând peste 100 de lucrări în acuarelă și creion, sculpturi, 2 basoreliefuli (*Христос у терновому вінку* (*Hristos cu coroana de spini*) și *Йоан Хреститель* (*Ioan Botezătorul*)). Moștenirea artistului din perioada exilului cuprinde 450 de lucrări, 350 dintre acestea fiind dedicate naturii Kazahstanului. Ultimii ani de viață, după eliberarea din armata țaristă, sunt marcați de importante realizări nu doar în plan literar, ci și în cel plastic (pictură și grafică). În noiembrie 1960, a fost distins de Academia de Arte cu titlul de academician în gravură.

Patrimoniul artei plastice al lui Taras Șevcenko, de-a lungul a trei decenii (între 1830-1861), numără peste 1200 de lucrări, majoritatea lor fiind legate tematic de Ucraina, Rusia și Kazahstan. Paleta generoasă a genurilor plastice abordate: portrete, compoziții pe teme mitologice, istorice și din viața de zi cu zi, peisaje, desene, pe care sunt reprezentate monumente istorice, stă mărturie a varietății preocupărilor pictorului ucrainean. Din punct de vedere al tehnicii, Șevcenko picta în ulei, pe pânză, acuarelă, sepia, tuș, pe foi albe sau colorate, ajungând maestru al tehnicii acvaforte, iar prin metodele de amestecare a culorilor și liniilor, alegerea panoramei, reproducerea volumului, coloristica specifică, iluminarea tabloului, reflectarea trăsăturilor și a detaliilor din reproducerile anatomice făcea ca personajele sale să prindă viață. Precursori ai impresionismului, Jean Auguste Dominique Ingres și Ernest Meissonier, ori romanticul Eugène Delacroix sau realistul Gustave Courbet nu au descris atât de real nudul femeii precum Taras Șevcenko, dincolo de mitologie, dincolo de tradiția Antichității sau Clasicism. Emanciparea, mobilitatea, vitalitatea, realismul, energia, forța, armonia, poezia sunt câteva dintre trăsăturile ce caracterizează picturile, desenele și gravurile șevcenkiene, proaspete și incitante.

Mare parte a moștenirii sale plastice o reprezintă lucrările finalizate, însă nu mai puțin importante pentru înțelegerea drumului artistic al pictorului Șevcenko sunt nenumăratele sale schițe. S-au păstrat 835 de picturi și desene în original, o parte, în gravuri, pe metal și lemn, precum și în copii, realizate de diferiți pictori încă din timpul vieții artistului, lucrări care pot fi văzute la Muzeul Național Taras Șevcenko.

În încheiere, apelăm tot la *Jurnalul* lui Taras Șevcenko, pentru a releva locul și rolul picturii în viața sa: „E ciudată, totuși, această atotputernică chemare. Eu știam bine că pictura e viitoarea mea profesie, pâine mea cea de toate zilele. Și, în loc să-mi însușesc profundele ei taine, mai ales sub îndrumarea unui asemenea profesor, cum era nemuritorul Briullov, eu compuneam versuri, pentru care nimeni nu mi-a dat niciun ban, și care, în cele din urmă, m-au lipsit de libertate...”, dar care, versuri, i-au adus nemurierea.

Mihaela HERBIL

„Dacă noi am avea o pictoriță de asemenea nivel, am face ca lumea întreagă să vorbească despre ea” – (Pablo PICASSO despre Kateryna BILOKUR)

(Continuare din pag. 1)

Instrumentele cu ajutorul cărora își realiza tablourile și le confecționa singură: pensulele și le făcea din păr de pisică (acest obicei păstrându-l și peste ani, când a devenit cunoscută și când și-ar fi putut permite pensule profesionale), vopselele i le oferea natura (sfecla roșie, socul, călinul etc.), folosea o bucată de sticlă pe post de paletă pentru culori și desena pe o bucată de pânză pe care o spăla, iar, mai apoi, o refolesea.

Nuanțele petalelor de flori, jocul de lumini și umbre ale livezilor înflorite și frumusețea naturii o urmăreau neîncetat și o determinau să deseneze. Ea crea imaginile cu tot ceea ce avea la îndemână. La început, tână artistă nu știa că înainte de a picta, pânza trebuie amorsată, motiv pentru care primele sale tablouri sunt mai lipsite de luminozitate. Pentru Kateryna Bilokur, florile simbolizau întruchiparea supremă a frumuseții vieții, fapt pentru care ea nu le rupea niciodată, considerând acest gest o crimă: „Florile, la fel ca oamenii, sunt vii, au suflet! Iar o floare ruptă nu mai este o floare”, afirma pictorița. Dacă artistei îi venea în minte imaginea unei flori, aceasta parcurea kilometri întregi pentru a o găsi și a o picta. Iubea natura și roadele ei cu toată ființa sa.

Pe lângă faptul că părinții Katerynei nu înțelegeau pasiunea fiicei lor, au ajuns să o umilească și să îi reproșeze faptul că nu o curtează nimeni, iar asemenea scandaluri se terminau, de obicei, cu interzicerea și distrugerea desenelor: „În timpul săptămânii, mi s-a interzis să desenez. Mi s-a permis să fac ce vreau doar duminică după-amiază”. Și comunitatea în care trăia era opacă la manifestările ei artistice, unii o batjocoreau, iar alții o evitau, considerând-o ciudată, ceea ce a făcut-o pe tână fată să se simtă ostracizată, astfel încât s-a izolat de toată lumea, refugiindu-se cu totul în pictură. Cât era ziua de lungă, se ocupa de treburile gospodărești: „spăla, țesea, săpa, prăsea, culegea, muncea tot ceea ce era nevoie, iar, printre picături, fugea să picteze”.

Ajunsă la capătul puterilor, în toamna anului 1934, Kateryna a decis să-și încheie socotelile cu viața: a intrat până la piept în apa înghețată, însă mama sa a reușit să ajungă la timp pentru a o salva. În urma gestului, s-a ales cu o răceală severă, fiindu-i afectate, în special, picioarele, deplasându-se până la sfârșitul vieții cu ajutorul unui baston. Propriul destin dramatic artista l-a înfățișat simbolic în tabloul *Berizka* (*Mesteacănul*), sub forma unui copac frumos, înflorit, însă cu crengile rupte.

Liberă de orice educație plastică, de reguli ori canoane, Kateryna Bilokur și-a dezvoltat și perfecționat propriul stil, propria tehnică în arta picturii. Această pasiune, acest har divin a devenit singura ei iubire, dedicându-i-se cu totul.

Pe lângă pictură, mai avea o pasiune, teatrul. Fără știrea părinților, picta pe ascuns decorurile pentru reprezentațiile

Kateryna Bilokur, *Natură moartă cu spice și ulcior*, 1958-1959.

unei trupe de teatru locale, coordonate de o rudă de-a ei, Mykyta Tonkonohyi, ba chiar a și jucat pe scenă (preponderent, roluri de neveste) în mai multe piese, printre care în „Natalka Poltavka” de Ivan Kotliarevskyi, „Svatannia na Honcearivți” („Peșitul în Honcearivka”) de Hryhorii Kvitka-Osnovianenko, „Naimycika” („Slujnica”) și „Beztalanna” („Sărmana”) ale lui Ivan Karpenko-Karyi.

Primăvara anului 1940 a „înflorit” și în viața artistei, când difuzarea unui cântec la radio avea să-i schimbe radical viața, deschizându-i drumul recunoașterii mondiale. Într-o zi, a auzit melodia „Oare n-am fost călină în luncă?”, interpretată de cântăreața de operă Oksana Petrusenko, care a impresionat-o într-atât, încât s-a hotărât să îi scrie o scrisoare, alături de care a pus și o bucată de pânză, pe care a desenat flori de călin. Celebra soprana, la rândul ei, a fost fermecată de desen, arătându-l pictorilor pe care-i cunoștea.

După un timp, a venit de la Kiev o înștiințare, prin care se cerea să-i fie analizate picturile. În acest sens, artista va fi vizitată de către Volodymyr Hytko, de la Casa de Artă Populară

Kateryna Bilokur, *Salut recoltei*, 1946.

regională, căruia îi oferă câteva picturi. Și, iată, tot în același an, la Casa de Artă Populară din Poltava, are loc primul vernisaj al artistei din Bohdanivka, unde sunt expuse 11 tablouri. Datorită succesului pe care l-a avut expoziția, Kateryna fost recompensată cu o călătorie la Moscova, fiind însoțită de Hytko (deoarece nu avea act de identitate), unde vizitează Galeria lui Treteakov și Muzeul Pușkin. Chiar dacă excursia a avut un impact extraordinar asupra ei, revenind în mediul natal, dar ostil creativității sale, artista se simte din nou singură.

Urmează războiul... După eliberarea Ucrainei de sub ocupația nazistă, Muzeul de Artă Decorativă Populară din Ucraina a cumpărat mai multe tablouri ale artistei. Despre Kateryna Bilokur, în condiții totalitariste, în vremuri ale colectivizării și Holodomorului, scriitoarea ucraineană contemporană Oksana Zabușko scrie: „Acesta este un geniu, plasat în condiții care făceau imposibilă realizarea de sine: nu avea act de identitate, era, de fapt, „țintuit” de pământul ei colectivizat, în plus, era femeie, așa că nu avea nicio șansă. Și iat-o pe această femeie, cu mândria și încăpățănarea ei incredibile, singură împotriva sistemului, împotriva comunității și împotriva familiei, o luptă în plus pe care a trebuit s-o ducă pentru dreptul de a fi ea însăși”. Artista nu a avut niciodată act de identitate. Până în clipa morții sale, în 1961, a locuit în satul ei natal.

Visul dintotdeauna al Katerynei Bilokur a fost să aibă condiții prielnice pentru a picta, încât nimeni și nimic să nu-i dis-

Kateryna Bilokur, *Fericire*, 1946.

tragă atenția de la creație, să găsească un loc care să-i ofere libertatea personală și profesională. Dorința ei era de a se rupe de satul natal, care nu i-a înțeles harul, și de a trăi în compania artiștilor. Criticii de artă vorbesc despre intenția artistei de a-și achiziționa un apartament la Kiev, însă a fost nevoită să renunțe la visul ei, din cauza faptului că a refuzat să picteze portretul lui Stalin. Supraviețuitoare a Holodomorului din anii 1932-1933, Kateryna Bilokur a văzut cu ochii ei ororile acelei perioade, însă a tăcut pentru tot restul vieții.

Din scrisorile artistei, se poate observa că-și dorea ca lucrările ei să fie recunoscute de către pictori profesioniști. Referitor la acest lucru, cercetătoarea americană a vieții și operei Katerynei Bilokur, Jennifer Kan, consideră că, deși nu avea studii de specialitate, pictorița ucraineană își dorea cu disperare recunoașterea din partea artiștilor consacrați: „Artiștii autodidacți sunt adesea apreciați, în special, pentru că nu caută să-și vândă operele și nici să fie recunoscuți de către posteritate. Dar din scrisorile Katerynei Bilokur putem observa că nu-i plăcea să fie numită artist popular sau primitivist². Ea dorea să fie un artist cu literă mare”.

Încununarea activității ei artistice avea să vină, în sfârșit, în anul 1949, când a fost acceptată în Uniunea Artiștilor din Ucraina, iar picturile sale au fost expuse la Kiev și la Moscova, câștigându-și locul binemeritat în istoria artei plastice ucrainene și mondiale. În 1954, trei dintre tablourile sale, *Țar Kolos*, *Berizka* și *Kolhos pne pole*, au fost incluse în Expoziția Internațională de artă sovietică de la Paris, unde au fost prezentate drept „exemplu de viață fericită și de dezvoltare a colectivizării”. Acolo, au fost văzute de Pablo Picasso care a rămas impresionat, afirmând umătoarele: „Dacă noi am avea o pictoriță de asemenea nivel, am face ca lumea întreagă să vorbească despre ea.”

Viața artistei a fost dificilă și neobișnuită. Pare că a trăit două vieți concomitent: cea de om de rând, de țărăncă, o viață plină de greutate și griji, și de artist genial, înconjurat de strălucirea unei lumi privilegiate. În anul 1960, într-una dintre scrisori, Kateryna se plângea de dureri de stomac, pe care însă le trata cu remedii „băbești”. Din cauza bătrâneții și a bolii mamei sale, pe care o avea în grijă, artista nu a acordat atenție propriei sănătăți, astfel că atunci când ajunge, într-un final, la spital este deja prea târziu. Kateryna Bilokur se stinge la vârsta de 61 de ani.

În anul 2000, cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la nașterea Katerynei Bilokur, Banca Națională a Ucrainei a emis o monedă jubiliară. Patru ani mai târziu, a fost înființat Premiul anual „Kateryna Bilokur”, pentru lucrări remarcabile de artă populară tradițională. În 2011, a fost publicată o monografie în două volume despre viața și opera artistei, incluzând și corespondența ei cu artiștii contemporani și criticii de artă, precum și un studiu al operei acesteia, realizat de către autori ucraineni și străini.

Colecția de picturi a Katerynei Bilokur poate fi văzută la Muzeul Național de Artă Ucraineană Populară Decorativă din Kiev.

¹ *Arta naivă* – desemnează grupuri de artiști care nu au frecventat școli de artă, ci au ajuns să-și constituie independent și individual atât viziunea, cât și mijloacele de exprimare plastică.

² Primitivism – denumirea unei mișcări artistice.

Cihyryn și Muntele lui Taras – simboluri emblematice ale unității, iubirii și libertății Ucrainei

(Reportaj la cea de-a 155-a aniversare de la reînhumarea lui Șevcenko)

*Frații mei, îmbrățișați-vă
Vă împlor fierbinte!*

(„Și celor morți, și celor vii,
și celor nenăscuți...”)

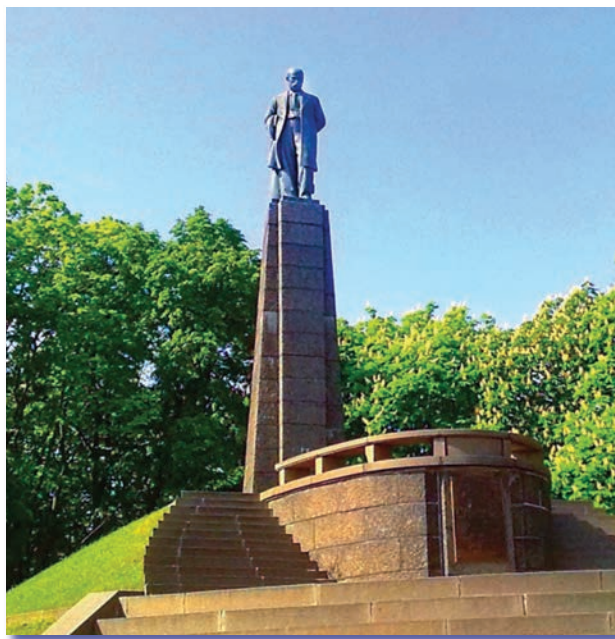
Fiecare ucrainean din afara granițelor Ucrainei, când pune piciorul pe pământul strămoșesc, trăiește un puternic sentiment de apartenență la înaintașii săi, având aceleași rădăcini și același sânge cu poporul ucrainean, care-și trage originea de la mărețul stat al cnejilor Rusiei Kievene, al celor care l-au întemeiat și creștinat – Sfântul Volodymyr cel Mare și bunica sa, cneaghinea Olha.

În Ucraina, pieptul nostru simte aerul pământului străbun, iar respirația se umple de aroma ierburilor și a florilor de primăvară, de aroma tufelor și a copacilor înfloriți: a călinului, socului, salcânilor, castanilor, ce stau înșirați de-a lungul drumurilor de stepă, pe care înaintează spre răsărit, către Kaniv, delegația filialei sucevene a Uniunii Ucrainenilor din România și membrii ansamblului „Voci negostinene”. Împreună se bucură de frumusețea câmpiilor roditoare, ce stau întinse ca-n palmă în fața cerului limpede, încălzindu-și la soare mările de orz auriu și de mănoase lanuri de grâu, secară, porumb și cartofi și, desigur, de plante industriale uleioase, precum floarea-soarelui, rapița și soia. Ici-colo, din mijlocul copacilor, strălucesc întinsele și luminoasele iazuri cu ornamentica lor nelipsită a stufului și nuferilor, iar satele, ascunse în vegetația luxuriantă, se pot ghici doar după intersecțiile de drumuri ori stațiile de autobuz, flancate, de obicei, de mesele gospodariilor, care stau să-și vândă produsele: de la fructe, legume, produse din carne și tot felul de mâncăruri, până la articole de artizanat din lemn, țesături sau broderii, pe care le găsești, de fapt, și în localurile de lângă drum. Toate acestea ne apropie tot mai mult de Occident. Pretutindeni – numai frumusețe și bogăție, bogăție și frumusețe, iar Ucraina însăși e un rai pământesc.

Seara târziu, ne-am apropiat de Muntele lui Taras, Cernecea din Kaniv, care se scâlde în ploaia torențială, pregătind Rezervația Națională a lui Taras Șevcenko, cu mormântul și monumentul marelui geniu ucrainean, pentru ceremonia reînhumării poetului aproape de locurile natale, alături de bătrânul și cărunțul Nipru, slăvit cu pioșenie în „Cobzarul” său. Bunul nostru prieten Valerii Nazarenko, consilierul guvernatorului regiunii Cerkasy, ne-a așteptat, oferindu-ne o găzduire atentă înaintea marelui eveniment. A doua zi, pe meleagurile Marelui Taras, ni se propunea să mergem pe urmele poetului care, de dorul Ucrainei, de la Sankt Petersburg, a făcut câteva vizite în locurile istorice ale Cerkasului natal, prezentat cu fidelitate în marile sale poeme. În creația sa lirică, este evocată lupta poporului ucrainean pentru dreptate și libertate, pentru făurirea statului independent ucrainean din epoca slăvitului hatman Bohdan Hmelnyțkyi. Astfel, am descoperit Rezervația Națională istorico-culturală „Cihyryn”, înființată în 1984, în cadrul căreia există, din 1995, Muzeul Bohdan Hmelnyțkyi, înființat cu prilejul aniversării a 400 de ani de la nașterea hatmanului. Complexul istorico-arhitectural găzduiește reședința lui Bohdan Hmelnyțkyi, muntele Cetății Cihyryn, cu monumentul aniversar al luptei poporului ucrainean pentru libertate – bastionul lui Petro Dorosenko, biserica Sf. Petru și Pavel (reconstruită lângă ruinele vechii biserici), Paraclisul Sf. Acoperământ al Maicii Domnului, Subotivul natal, cu biserica Sf. Ilie – biserică-necropolă a familiei hatmanului, iar, în apropiere de capitala propriu-zisă, pe o suprafață de circa șapte mii de hectare, se întind Pădurile Cholodnyi Iar (ale Văii Reci) – loc istoric al luptei de Eliberare a Ucrainei – ce amintește de răcoalele Koliivșcena, a haidamacilor și partizanilor. Acolo, descoperim Stejarul uriaș al lui Maksym Zalizneak, eroul poemului șevcenkian „Haidamacii”, „Mormântul Frățesc” – grup sculptural în memoria locuitorilor de la Buda, împușcați de hitleriști pentru presupusa vină de a fi ajutat partizanii etc. În scurtă vreme, am devenit martorii unei istorii vii despre slava căzăcimii și jertfele localnicilor răsculați pentru idealurile dreptății și libertății, descrise cu atâta zăbucium sufletească de Șevcenko: „acea slavă și jefte nevinovate „N-or muri și n-or pieri niciodată”, cum nu va pieri istoria unui popor înrobitor, nici răul și nici fărădelegea seculară, mărturisesc cu durere poetul rescriind „Psalmii lui David” pentru ai săi, a căror istorie e similară cu cea a poporului evreu.

Șevcenko visa să reînvie, în Ucraina, patria cazacilor din vremurile glorioase, încercând chiar să întemeieze la Petersburg „Cobzarul din Cihyryn”, în semn de mare prețuire a marelui hatman Bohdan

și mult visată Ucraina liberă și prosperă, de care amintesc poeziile și poemele „Haidamacii” (1844), „Mormânt profanat” (1843), „Cneaghinea” (1843), „Cihryne, Cihryne” (1844), „Baticul” (1847) etc., dar și pictura „Darurile de la Cihyryn” (1649), „Biserica lui Bohdan din Subotiv”, „Mănăstirea Motrea” etc., alături de o serie întreagă de peisaje din proiectul „Ucraina pitorească”, prin care demonstra cu durere nemărginită că pământul, înrobitor al conaționalilor săi de popoare vecine, deține bogății și frumuseți nebănuite, ce trebuie păstrate și nu vândute muscalilor și trădătorilor proprii, care ajută dominației străine: „Ce suntem noi, dară? / Ai cui fii? De ce-n cătușă? / Cin’ ne sunt părinții? / Și-ți vedea cine sunt bruții, / Bruții, proslăviții / Robi, și-al Moscovei noroi, / Și al Varșoviei noroi, / Boierii voștri-s și hatmanii. / De ce vă fuduliți și voi? / Fii ai Ucrainei, sărmanii!” (v. Ed bilingvă „Cobzarul”, Cernăuți 2011, trad. Ion Cozmei: „Și celor morți, și celor vii, și celor nenăscuți, compatrioților mei din Ucraina și de dincolo de Ucraina, prieteneasca mea epistolă”, p. 277). Din această cauză, marele hatman Hmelnyțkyi, care-L ruga pe Dumnezeu să nu-l lase să moară până nu va vedea Ucraina liberă, va sfârși trădat, în ciuda acordului de înfrățire cu Rusia țaristă de la Pereiaslav (1654); așa vor sfârși și Petro Dorosenko, și chiar fiul lui

Mormântul lui Taras Șevcenko pe muntele Cernecea

Bogdan, Iuriy, nefiind lăsată în picioare nici Cetatea Cihyrynului, nici sfintele morminte din Biserica-necropolă a familiei hatmanului de la Subotiv, ca să nu mai cuteze cineva să lupte pentru libertate și statalitate în Ucraina. Această durere nevindecată a neamului-rob Șevcenko o purta în suflet, iar „Cobzarul” rămâne o mărturie nu numai contemporanilor săi, ci și urmașilor urmașilor acestora. Ne gândeam, în sinea noastră, de ce îl iubește azi poporul ucrainean atât de mult pe genialul Șevcenko, după două secole, marcându-i cu fast atât nașterea, cât și reînhumarea, de ce anual se adună pe Muntele lui Taras, la monumentul unității, libertății și iubirii de la Kaniv, ucrainenii de pe tot mapamondul, așa cum am venit noi acum la veșnicul simbol al Ucrainei, despre care în popor se zice că „La ucrainenii cea mai prețioasă bogăție durează, cât durează Șevcenko”, căci faima acestuia e veșnică, precum veșnic e poporul ucrainean, după cum susține I. Dziuba în albumul său „Veșnic ca poporul”, descoperit întreg în dărâmăturile unei școli bombardate din Syrokino.

În dimineața zilei de 22 mai 2016, lângă biserica Adormirii Maicii Domnului a Rezervației Naționale Taras Șevcenko, unde au avut loc rugăciunile de pomenire a genialului răposat în prezența rugătorilor cu lumânări aprinse, s-a adunat o mulțime de oameni care, în curând, se revărsă într-o imensă coloană pietonală a prețuitorilor poetului național, în fața căreia studenții din Cerkasy duceau pe brațe un steag desfășurat al Ucrainei, lung de circa zece metri, iar pe fundalul galben-albastru al acestuia strălucea, cu litere aurii, îndemnul marelui Șevcenko: „Frații mei, îmbrățișați-vă, / Vă împlor fierbinte!”. Astfel se și întâmplă, căci pe drum către poalele Muntelui lui Taras lumea se aduna în grabă cu flori în mână, iar, de-a lungul șoselei, grupuri de copii, elevi, tineri și trecători ne întâmpinau cu flori și bucurie, cântând și ovaționând, iar artiștii și comercianții – în costume tradiționale – de pe cheile Niprului ne așteptau pentru concerte festive cu tot felul de răcoritoare,

dulciuri, mâncăruri și, desigur, cu produse de artizanat, cusături și broderii, cu ii tradiționale, picturi în ulei și acuarele, icoane și portrete ale poetului etc. La poalele Muntelui lui Taras, zărim mireni care depun flori la monumentul martirului Ivan Pidkova (Nicoară Potcoavă al nostru, domn al Moldovei și hatman al cazacilor zaporojeni, decapitat în piața din Lviv de către polonezii!), ce străjuia biserița de lemn a cazacilor.

Aici, la poalele Muntelui, participanții urcă grupuri-grupuri pe scări spre mormântul lui Șevcenko, pe unde acum 155 de ani creștinii s-au înghemat la carul mortuar căzăcesc, cu acoperământ de mătase roșie, cum își amintește cu patos prietenul său Hryț Cestahovskiy, care ducea la îndeplinire testamentul poetului, dornic să ajungă după moarte la el acasă, iar acum „copiii își duceau părintele, întors din țară îndepărtată, la casa lui”. Cărând cu mâinile goale pământ, ei au ridicat un mormânt imens, cu cruce de stejar, care a fost înlocuită în 1884 cu o cruce de fontă, păstrată până-n 1923, când guvernul sovietic îndepărtează crucea, simbolul învierii creștine, cu un monument total nepotrivit, refăcut apoi în 1939 cu monumentala lucrare a lui Manizer, care domină mormântul fără cruce, căci aceasta sfărâmată de comsomoliști și refăcută de acad. Bileșevyci a fost plasată în zilele noastre nu la mormânt, ci la intrarea în muzeu!!! (v. Svitlana Brejyțka „Evenimentul de pe Cernecea și sorți omeneste”, Cerkasy, 2013). Slujba reînhumării începe cu parastasul, oficiat de același părinte de la biserica Acoperământului Maicii Domnului, care în cuvântul final îl zugrăvește pe genialul poet drept mucenic al luptei pentru libertatea Ucrainei și explică fenomenul Șevcenko prin dragostea lui față de Dumnezeu și popor, față de oamenii de pretutindeni, căci Cobzarul ucrainean continuă de peste un veac și jumătate să îndemne frații săi la unitate, libertate și frățietate. Participanții omagiază cu flori mormântul poetului, în frunte cu oficialii veniți la manifestare, care la rândul lor evocă pe rând marea personalitate a clasicului ucrainean nepereche, evidențiind interesul mereu crescând al cititorilor ucraineni și străini față de marele Cobzar. Vorbitorii din rândul oamenilor de cultură, al oamenilor de știință, al scriitorilor, al artiștilor plastici, al preoților, al artiștilor populari, al luptătorilor MAT (misiunea antitero) etc. au evocat personalitatea polyvalentă a lui Șevcenko, ilustrată prin geniul său poetic, de pictor, grafician, academician-gravor și, mai ales, ca fiind un om-fenomen, care a impresionat lumea prin dărzenie și intransigență, un mucenic răstignit pentru cuvânt, un artist și creștin exemplar, care s-a jertfit pentru poporul său, un luptător neînfricat pentru dreptate, libertate și statalitate, un adevărat propovăduitor al iubirii pe pământ, al iubirii de Dumnezeu și de aproapele. După ceremonie, au evoluat artiști și grupuri artistice de pretutindeni, care au dat viață Parcului Național Taras Șevcenko prin cântece și muzică, prin concerte înălțătoare, dedicate Cobzarului nemuritor al Ucrainei, întâmpinat la omagierea sa cu dragoste nețărmurită și aplauze repetate. Trebuie semnalată și prezența unei voci neobișnuite a poporului – a dreptății și libertății în Ucraina, prezentă la manifestare prin luptători MAT și reprezentanți ai „Mișcării populare”, care au condamnat răpirea Crimeii de către Rusia și invazia trupelor rusești în regiunea industrială Donețk, trupe care au provocat distrugerii materiale și umane incalculabile; în același timp, ei au condamnat vărsarea zilnică de sânge nevinovat în lupta cu invadatorii și trădătorii care-și doresc o Nouă Rusie. Astăzi, Muntele lui Taras a devenit simbolul unității, adevărului și libertății ucrainenilor ce-și spun aici necazurile și rugile în fața Bunului Dumnezeu, în speranța unei păci trainice, într-o Ucraină cu adevărat independentă.

Nobilele gânduri de dreptate și libertate le puteai citi pe pancartele oamenilor pașnici, ce străjuiau muntele o zi întreagă, așteptând mila Domnului și pedepsirea celor vinovați de dezastru. La această atmosferă înălțătoare, care dănuia la locul de veci al Marelui Taras, și-a adus contribuția și delegația noastră din România prin prezența grupului vocal „Voci negostinene”, condus de prof. N. Kramar; grupul vocal a interpretat câteva cântece pe versuri ale lui Șevcenko („Gânduri ale mele, gânduri”, „Livada cu vișini de lângă casă”) și cântece de autor ale lui Mihailo Voloschiuc, Cuzma Smal și Andrii Pliška. În toiul aplauzelor, am fost invitați în interiorul Muzeului Șevcenko, unde ne-au așteptat membri ai conducerii, în frunte cu d-na Svitlana Brejyțka, în fața căreia a prezentat activitatea Uniunii Ucrainenilor din România și a Filialei din

Suceava președintele acesteia din urmă, ing. Petrușcu Boreșlav, iar activitatea de editare a periodicelor și cărților în limba ucraineană, mai bogată decât oriunde în diaspora, am prezentat-o eu, dăruind muzeului mostre din publicațiile noastre, inclusiv câteva cărți personale, dedicate mării aniversări a 200 de ani de la nașterea geniului ucrainean, precum „Naș Șevcenko” („Șevcenko al nostru”) și „Șevcenko v pisneah” („Șevcenko în cântece”), în colaborare cu folcloristul și compozitorul A. Pliška, realizări admirate de oficialii muzeului, care ne-au mulțumit și ne-au apreciat pentru tot ce

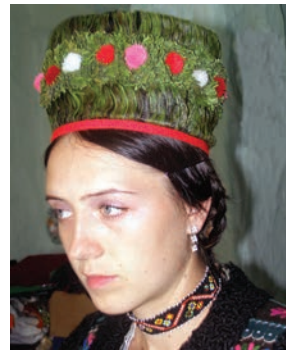
facem în cultura ucraineană, acordându-ne amândurora distincția „Taras Șevcenko – 200 de ani”, stema regiunii Cerkasy și ștergarul „Pomul Vieții”. În asistența vizitatorilor muzeului, și noi am mulțumit gazdelor, interpretând alte câteva cântece pe nemuritoare poezii de Șevcenko, am vizitat minunile culturii ucrainene și universale ale muzeului, fiind profund impresionați de măreția și actualitatea geniului șevcenkian, care se află la loc de cinste alături de marii romantici ai lumii V. Hugo, H. Byron, A. Mickiewicz, A. Pușkin, N. Gogol, M. Lermontov etc.

Dis-de-dimineață, am pornit spre casele noastre liniștite din România, cu impresii unice despre pământul strămoșilor noștri, cultura și contemporanii noștri, care se confruntă acum, la începutul secolului al XXI-lea, cu un război nedrept, dorindu-și să trăiască în pace și armonie alături de popoarele Uniunii Europene. Doamne, blagoslovește Ucraina cu pace trainică și independență reală, demne de ținuta unui mare stat european, pașnic și prietenos, să trăiască liber conform legislației internaționale actuale. Slavă Ucrainei!

Ioan CHIDEȘCIUC

Din universul etnografic ucrainean

CUNUNA VERDE purtată de fecioarele din Poienile de sub Munte – unicat în lume

În acest articol, mi-am propus să descriu un simbol etnografic al ucrainenilor din localitatea Poienile de sub Munte (județul Maramureș), și anume confecționarea cununii verzi și prezentarea celor două evenimente, în cadrul cărora este considerată „regina” portului popular: procesiunea religioasă și nunta tradițională.

Cununa verde purtată de fecioarele din Poienile de sub Munte reprezintă o podoabă de preț pentru costumul tradițional, îmbrăcat de fetele din procesiune și de către mireasă, din vremuri străvechi, de peste 600 ani, încă de la atestarea comunei. Cununa verde este unicat în lume atât datorită modului de execuție, cât și pentru că este realizată integral din elemente naturale.

Procesul confecționării cununii presupune o serie de etape și de elemente. Primul dintre ele, baza sau suportul acesteia, o reprezintă scoarța de salcie care se colectează vara, când arborele se decojește ușor. Pentru a asigura suportul și pentru evenimentele care au loc iarna, bucățile de scoarță de copac se depozitează în podul locuinței, la uscat. De regulă, sunt aduse în casă cu o zi înainte de eveniment și puse la înmuiat peste noapte, pentru a se putea coase pe ele, după care, se pun cap la cap, pentru a forma o bentiță, cu o lățime de 12-14 cm și de formă cilindrică.

Pe scoarța pregătită, în partea de sus și în partea de jos, se cos frunze de brebenoc. Se iau câte cinci bucăți, se așază în formă de evantai, la aceeași înălțime, după care se prind cu ac și ață groasă de scoarță, cu vârful în sus, două treimi fiind așezate pe scoarță, iar o treime în afara ei. Peste cele cinci frunzulițe prinse se cos alte cinci-șase frunzulițe aranjate, în prealabil, în același mod. Astfel se procedează până la epuizarea rândului de sus. Se întoarce cununa cu cealaltă parte în sus și, la fel, se cos frunzulițele, doar că în sens invers. Pe partea liberă din mijlocul cununii, se cos frunzulițe de tuia, care sunt așezate orizontal una peste alta, cât mai des, astfel încât să acopere în totalitate porțiunea intermediară. Ultima etapă, și cea care înviează această „bijuterie vie”, o constituie prinderea florilor de mușcate albe, roz și roșii care, din fericire, se găsesc și pe timp de iarnă, în mijlocul cununii, peste frunzele de tuia. Astfel, procesul coaserii cununii este încheiat. Cât timp durează?... Depinde de priceperea mâinilor creatorului.

Ar trebui precizat și faptul că aceste cununi sunt realizate, în ziua de azi, doar de câteva femei din sat, contra cost, însă, pe vremuri, le făcea orice femeie, pentru a împodobi capul fiicei sale, să poată merge la Biserică cu capul acoperit, având în vedere că, la acea vreme, nu existau baticuri. Cununile pot fi cusute și de tinerele fete, dar este nevoie de multă pricepere și răbdare și, nu în ultimul rând, de încurajare din partea comunității.

Pentru a participa la procesiunea din cadrul unui hram bisericesc, fetele se pregătesc cu două-trei săptămâni înainte. Costumația lor este compusă din: cămașă tradițională, poale

albe lungi, o pereche de zadii, ciorapi de lână, opinci, pe cap, dedesubt, o bentiță de culoare roșie, simbolizând castitatea, iar deasupra, cununa verde. Părul are o împletitură specifică, fiind împletit în trei pe dos, începând de la ureche și adunând părul şuvițe, astfel încât capul să fie acoperit, fapt ce exprimă smerenia și cumințenia fetelor.

În ce constă pregătirea? În primul rând, în primenirea hainelor, aranjarea praporilor de la biserică, pregătirea unor cântări specifice hramului la care vor participa, sub îndrumarea unei femei mai în vârstă, cunosătoare a obiceiului, precum și pregătirea cununilor de către o femeie doar cu două-trei zile înainte, pentru că, altfel, se veștejesc. Cununile gata confecționate se păstrează înainte și după eveniment la loc rece, într-o găleată de cinci litri umplută cu apă până la jumătate și acoperită cu un prosop umez, cununa rezistând astfel timp de două-trei săptămâni. După ce s-a uscat, se poate păstra ca amintire.

În ziua hramului, fetele se trezesc la ora cinci dimineața, deoarece trebuie să treacă printr-un proces de pregătire laborios. Prezența lor la Biserică unde are loc hramul trebuie să fie cu treizeci de minute înainte de începerea Sfintei Liturghii. Acolo sunt întâmpinate de procesiunea bisericii locului cu cântecul specific: „Lui Hristos ne închinăm”, după care, în aceeași formație, se închină de trei ori în fața troiței de lângă biserică, apoi înconjoară biserica tot de trei ori, interpretând cântecele religioase pregătite în ajunul sărbătorii. La sfârșitul acestei prime etape, fetele își așază praporii sprijiniți de biserică în ordine și intră în sfântul lăcaș, pentru rugăciunea particulară. La începerea Liturghiei, se așază două câte două în coloană, având crucea în față și praporii pereche în mâini, în fața Sfântului Altar, și stau astfel până la binecuvântarea de la final.

Formația de procesiune este compusă dintr-un număr impar de 15-17 fete, la care se adaugă, în față, câteva fetițe mai mici, în nr de 3-5-7, care țin iconițe în mâini. În spatele procesiunii, își au locul femeile, în nr de 7-17, care le ajută pe fete la cântat. În acest fel, privesc răsună cu și mai multă forță. Uneori, pe lângă fete, la procesiune iau parte și feciorii, care, de asemenea, poartă costumul tradițional. Aceștia pot duce și ei praporii, făcând schimbul cu fetele și cântând împreună cu ele. După terminarea Sfintei Liturghii, toate procesiunile prezente la eveniment, uneori și 20 la număr, înconjoară biserica de trei ori, locul lor fiind înaintea soborului de preoți. La final, fetele și femeile din procesiune iau parte la agapa creștină, pregătită de gazde.

Se spune că o fecioară care participă de mai multe ori la procesiunea de la biserică va fi binecuvântată, în sensul că se va mărita la timpul potrivit și va avea o căsnicie fericită. Participarea, în zilele noastre, la procesiuni deschide fetelor oportunități noi de afirmare, de a se face cunoscute, chiar și în mass-media, de a li se lua interviuri, de a fi promovate, comunitatea fiind mândră de ele. Deși pelerinajul la care participă este anevoios, ele se

întorc cu împlinire sufletească, bucurie, pe care o vor împărtăși, mai târziu, copiilor lor. Acest obicei trebuie încurajat pentru că, în timp, frumusețea și puterea lui ar putea slăbi, iar implicarea comunității este esențială. În semn de recunoștință, preoții, cu ajutorul enoriașilor, realizează un fond distinct, pentru a plăti deplasarea la eveniment și pentru a le oferi, măcar o dată pe an, fetelor și flăcăilor, după caz, o excursie în țară sau peste hotare.

Cel mai frumos obicei din comuna Poienile de sub Munte este nunta tradițională. Una din patru nunți are specific tradițional, stabilit de cei doi miri.

În cadrul unei astfel de nunți, mireasa poartă costum tradițional specific, diferit de cel al fetelor din procesiune, fiind compus din: cămașă din pânză cusută manual, poale, în spate, o zadie specială, împodobită în partea de jos cu o cusătură, în care predomină albul, iar în față, un șorț de culoare verde cu flori, împodobit pe margine cu un șnur, de asemenea, de culoare albă.

Femeia responsabilă cu îmbrăcatul miresei, care, în tot acest timp, șade pe scaun, pune mult suflet în ritualul specific acestui moment. Cele două sunt înconjurate de naș, druze, de mama miresei, fiecare dintre ele interpretând cântece cu o încărcătură emoțională deosebită. În picioare, femeia îi pune miresei ciorapi din lână, după care, în fiecare opincă, îndeasă câte un smoc de lână, pentru ca în viața acesteia să existe căldură și confort.

În cele din urmă, este aranjat capul miresei. La gât, poartă o zgardă confecționată din mărgelă. Părul este pieptănat bine și despărțit în două la spate. Împletitura este specifică, identică cu cea a fetelor din procesiune, în trei, dar pe dos. Capătul codițelor împletite se leagă, se lasă pe spate și se bagă sub cojoc. Urmează piesa numită „voloch”, adică o bentiță de culoare roșie, la capăt cu un ciucure, care se petrece în jurul capului. Deasupra bentiței, se așază elementul principal – cununa verde, semn al purității și fecioriei. După așezarea cununii, se îmbracă cojocul.

Urmează un element aparte, pe care îl poartă cu multă cinste mireasa: vâlul special brodat pe o pânză albă și împodobită cu mărgeluțe colorate, bucățele de oglindă, care se atașează pe un material alb de mătase, de o dimensiune mare, în formă dreptunghiulară, numit „porțeșce”. El se înfășoară în jurul gâtului, până la biserică. În cadrul cununiei religioase, cununa verde se ridică de pe cap, se așază vâlul, iar peste vâl se pune din nou cununa. Partea de jos a vâlului se aduce în față și se înnoadă pe pântec, simbolizând fertilitatea, prin naștere de prunci sănătoși.

Cununa verde împreună cu „porțeșce” sunt similare coroniței și vâlului alb, purtate de mireasa modernă.

Turiștii sunt fascinați de aceste tradiții vechi de sute de ani. Pentru cei veniți din alte colțuri ale țării și ale lumii, o nuntă tradițională din localitatea Poienile de sub Munte înseamnă un eveniment unic, pe care suntem datori să-l păstrăm și să-l transmitem nealterat generațiilor viitoare.

Irina NĂSUI,
profesor de limba ucraineană

(Continuare din nr. 21)

Responsabil cu arhiva KGB era vechiul cadrist Buracenkov; el nu era lăsat să iasă la pensie, pentru că, lucrând în sistem încă de dinainte de război, avea în cap informații neprețuite, la care apelau toți cekiștii din Lviv. Buracenkov avusese cînsa să-l cunoască pe Lenin și se ducea bucuros pe la școli să povestească despre acea întâlnire de neuitat, cu fiecare an adăugând alte și alte amănunte și îmbogățind discuția, pe care cică ar fi avut-o cu conducătorul, cu noi aforisme, copiate cu grijă din cartea „Gânduri de aur”.

Căpitanul Koroliuk s-a dus la arhivă chiar a doua zi de dimineață și-l întrebă pe Buracenkov, dacă știe ceva despre împușcarea seminaristilor. Bătrânul cekist zâmbi șmecherește, puse picior peste picior și, ca și când s-ar gândi profund, își împleti degetele pe voluminosu-i pânțe.

– Și de ce vrei tu să știi ceea ce nu trebuie să știi?

– Ei, asta-i acum și cu dumneavoastră! Păi cine să știe, dacă nu eu? – și căpitanul îi povesti pe scurt ceea ce-i spusese profesorul.

Buracenkov oftă, se căută prin buzunare, dar negăsind țigări, i se adresă căpitanului:

– Dă-mi o țigară, – trase cu nesaț și tuși, apoi continuă: – Nici nu știi ce să-ți spun. Tu te ocupi ca această poveste să nu se răspândească. Cum s-ar zice, să fie înăbușită în fașă. Și n-are nicio importanță, dacă se întâmplase sau nu în realitate. Se schimbă lucrurile cu ceva? Dar zvonurile cu execuția prin împușcare trebuie stăvilite. Altfel, lumea o să dea năvală în acel loc cu slujbe, cu flori, cu coroane... Asta ne mai lipsea – un meci al morții la Lviv.

– Și ce, poate doriți să vă aduc o hârtie de la șef? – întrebă cu voce posomorâtă căpitanul.

– Nu. Termină! Gata, el se duce la șef! Tu uite ce să faci. Du-te până la bufet și adu o sticlă de coniac și ciocolată. Ei, și atunci o să stăm de vorbă.

Căpitanul zâmbi, știa toată lumea de această mică slăbiciune a lui Buracenkov: fără sticlă nici să nu îndrăznești să te duci la el, dar dacă a trimis să i se aducă o sticlă, atunci sigur o să-i povestească despre seminaristi. Întors la arhivă, căpitanul încuie ușa pe dinăuntru și se așeză la birou. Buracenkov scoase din sertar niște păhărele mici, aurite.

– Uite, vezi... Păhărelele astea sunt de la moșia...

Ei, hai toarnă. Deci așa. Era toamna lui 1946. O toamnă caldă, cu funigeli. Aici, în această clădire, în timpul războiului, a fost sediul Gestapoului. După aceea am ocupat-o noi. Ei, și încet, încet, ne-am acomodat. Muncă era pe săturate. În oraș au rămas atâtea elemente dușmănoase, încât nu reușeam să le descoperim pe toate și să le trimitem unde trebuie. Anchetarea se făcea sumar, ca pe bandă rulantă. Pe polonezi îi trimiteam spre Apus, pe naționaliști, spre Răsărit, în centrul Lvivului – n-o să crezi! – toți vorbeau rusește. Și a sosit o mulțime de ștăbime! Și dă-le la toți locuințe boierești! Să fi văzut cum se îmbrăcau nevestele lor când se duceau la teatru! Ele au găsit în acele case confiscate toată garderoba lăsată. Ei, și damele s-au îmbrăcat cu cămăși de noapte de mătase. Iar când stăteau în lumină, li se vedeau chiloții de molton lungi, până la genunchi, – râse el cu poftă. – Da-a, aveau ce vedea... Un colonel de-al nostru, n-o să-i spun numele, și-a spălat mutra în vasul WC-ului, crezând că e chiuveță, și se supără, ce mama dracului, n-apucă să se spele, că apa s-a și scurs și trebuie să aștepte până se strânge alta, – și iarăși Buracenkov se cutremura de răs, de-i flutura părul negru care-i ieșea din nări. – Duminicile, ca să ne relaxăm, ne duceam să jucăm fotbal. Aveam atunci treizeci și șase de ani. Eram zvelt și sprinten.

– Dar cu Lenin?

– Ce-i cu Lenin?

– Reiese că l-ați văzut când erați copil. Dacă v-ați născut în 1912, iar Lenin a murit în 1924...

– Iar amintirile din copilărie, să știi, sunt cele mai durabile. Uite, să-ți spun, eu nu țin minte unde mi-am pus ochelarii. Dar întrebă-mă ce-am făcut pe 21 aprilie, 10 mai sau 15 septembrie 1924 și o să-ți spun.

– Se poate. Dar convorbirile cu Lenin...

– Ascultă, ce te tot agăți de asta? Vrei să-ți povestesc despre Lenin? Toarnă. Eu l-am văzut, uite, cum te văd pe tine. Dar pentru elevi doar atât e prea puțin, nu-i așa? Ei și-atunci eu... Aha... Jucam deci fotbal. Aveam și stadion propriu, dar îl ocupau șefii. Și-atunci, ne duceam acolo, lângă cimitirul Ianivskyi. Dimineața jucau acolo muncitorii de la fabrica de sticlă, iar după slujba de la

biserica, veneau seminaristii. Și după ei – noi. Ei, dar era duminică, înțelegi și tu. Am tras ceva la măsă de dimineață, am luat și cu noi, soarele ne-a bătut în cap și-atunci ai noștri au început să se ia de cei de la internat. Iar la sfârșit, ne-am înțeles să disputăm un meci.

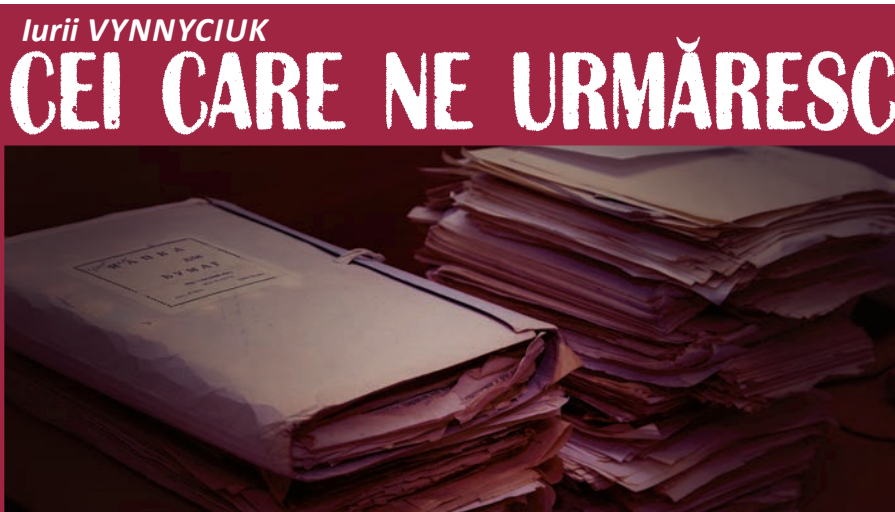
– Da, asta o știu. Ați pierdut și primul joc, și pe cel de-al doilea. Dar oare pentru asta trebuie să împuști pe cineva?

– Nu, nu pentru asta. Păi chiar atunci în martie, am lichidat biserica greco-catolică. Toți catolicii care n-au vrut să treacă la ortodocși erau trimiși la tăiat păduri. Majoritatea erau oameni în vârstă. Așa că speranțe că vor scăpa de acolo cu viață erau puține. Dar ce-i de făcut cu cei tineri? Ei, un tânăr o să facă el zece ani sau o să-i facă chiar pe toți douăzeci și cinci și o să vină iar să tulbure apele. Așa că a venit dispoziție de sus: să fie lichidați.

– Nu înțeleg logica... Partizanii tineri erau trimiși în lagăre, iar seminaristii împușcați?

– Dar ia gândește-te. Partizanii is țărani proști, ce pericol ideologic pot reprezenta ei? Iar intelectualii ăștia... De altfel erau nu numai localnici, dar și câțiva belgieni și italieni. Iar Șeptyțkyi invitase la Lviv încă în 1913 câțiva elevi-redemptoriști din Belgia. Ei au învățat ukraineana, au înființat o mănăstire și o școală. Să-i trimiți înapoi în Belgia sau în Italia? Să te doară iar capul?

– Dar ați auzit că la stadion pot dispărea unele lucruri și în locul lor să apară altele, dar mai vechi?...

Buracenkov zâmbi în timp ce topea pe limbă bucata de ciocolată.

– Și tu vrei să cercetezi și asta?

– Eu vreau să aflu adevărul.

– Noi acolo ne-am păcălit puțin... Am crezut că nu sunt martori. Dar ulterior s-a dovedit că paznicul văzuse totul...

– Cum ați aflat?

– Execuția a avut loc târziu. Până au săpat groapa, până i-am lichidat, s-a înnoptat deja. Am venit a doua zi să ștergem urmele. Am urcat în pod și am văzut că lucarna din acoperiș era deschisă, iar pe acoperiș erau scule. Și mucuri de țigară. Uscate. Iar ziua plouase. Așa că acele mucuri trebuie să fi apărut seara. Am început să-l căutăm pe paznic, dar el dispăruse ca măgarul-n ceață. Iar tu spui că acum a apărut nu știu ce moș... Poate că el face glumele astea. Fură lucrurile mai noi și pune în loc altele vechi. Organizează o pândă... Poate reușești să-l prinzi. Of, dar din cauza ta am obosit. Ajunge pentru azi.

– Dar aveți ceva documente despre acea execuție? Vreo listă cu nume?

– Totul e la Moscova. Tot ce era în legătură cu BGCU⁸ s-a trimis la Moscova. Deși, cred, acolo au fost distruse. Nu mai există omul, nu mai există nici cazul...

– Dar numele de Artemie Pențak vă e cunoscut?

– Artemie Pențak... – Buracenkov căzu pe gânduri, repetă de câteva ori: – Pențak... Pențak... Hai să mai bem câte un păhărel... – după ce bău, scutură din cap și ridică degetul arătător: – Dar ia stai, avem cartoteca, – după câteva minute, el reveni cu un dosar, îl deschise și anunță cu satisfacție: – Drept la țintă! Țista e chiar paznicul pe care îl căutam. Iată-l! – îi întinse fotografia unui bărbat în vârstă.

Căpitanul se uită și simți furnicături pe șira spinării – din fotografie îl privea acel nebun pe care el și profesorul l-au întâlnit în acea paragină.

– Ce s-a întâmplat? – întrebă Buracenkov, observând reacția căpitanului.

– Am văzut mormântul lui.

– Nu vorbi!

– Da. Dar l-am întâlnit și pe el însuși...

– Ce? Nu se poate! Dar ia stai... El ar avea acum o sută de ani!

– Arăta de optzeci... Nu mai mult...

– Înseamnă că nu e el.

– Dar am poza lui.

– Ia dă-mi-o.

– Filmul e la laborator. Cred că au făcut deja pozele.

Căpitanul formă numărul de telefon al laboratorului și ceru să fie aduse fotografiile la arhivă. Până atunci Buracenkov strânse de pe masă sticla și paharele și puse în loc un vraf de dosare și, făcându-i cu ochiul căpitanului, deschise unul dintre ele. Peste puțin veni fotograful, pe față avea o expresie de vinovăție. Puse în fața căpitanului un teanc de fotografii și desfăcu mîinile în lături:

– Majoritatea imaginilor sunt neclare... N-am reușit să fac nimic... Adică expunerile nu pot fi revelate...

– Cum adică nu pot fi? – se supără căpitanul și răsfoi pozele.

Au ieșit clare doar cele pe care le făcuse în livadă. Nici pătratul din iarbă, nici ceea ce văzuseră ei în pod n-a ieșit – erau doar niște pete întunecate. Și cel mai rău era faptul că, în locul moșului, apărea o pată spălăcită, în care abia se ghicea conturul unui om. În schimb, fotografia cu crucea era reușită. Buracenkov luă poza, o cercetă atent și spuse cu satisfacție:

– Minunat. Am s-o pun, uite, în dosarul ăsta și putem spune: în sfârșit, cazul paznicului poate fi închis.

Căpitanul nu l-a contrazis, el era uluit și nu știa ce să creadă.

Peste câteva zile, căpitanul a fost chemat la șef.

– Pe profesorul ăla al tău l-am dat afară... Nu știu tu, dar eu nu-l cred. Am impresia că el a inventat totul. Despre paznicul acela.

– L-au văzut și elevii.

– Ei, asta-i, nebuni sunt destui. Cum ziceai: „Cri! Cri! Cri!”? Nostim mai ești! Ieri am trimis excavatorul, care a acoperit acel pătrat. Iar clădirea a fost dărâmată și tot molozul a fost cărat de acolo. Acum sunt scoși din rădăcini toți pomii uscați, se vor planta alții și acolo va fi parc. Dar dracul știe ce se întâmplă. Alături e stadionul, iar aici era un loc atât

de sălbatic. Și încă ceva... Să predai aparatul de fotografiat, să-l verifice specialiștii noștri. El e vechi. Iar tu o să iei unul nou. Asta-i tot. Liber.

Căptanul se foi pe loc.

– Ce mai e? – întrebă șeful.

– Păi, profesorul... El nu mai are mult până la pensie.

– Dar tu ce, ești milostivul samaritean? Știi ce făcea profesorul ăsta al tău în timpul războiului? A fost partizan în Polisea⁹.

– Adică a luptat împotriva nemților.

– De luptat a luptat, dar sub steagul cui! Nu, asemenea oameni nu trebuie să fie lăsați să se apropie de școală nici măcar la un kilometru.

Căpitanul părăsi biroul șefului cu un sentiment de vinovăție față de profesor, care de fapt nu era vinovat cu nimic. De unde putea el să știe ce-o să turuie nebunul acela în fața elevilor? Cu toate că după aceea nebunul a fost viclean, în fața lui n-a mai spus nimic. Dar nu acest lucru îl mira pe căpitan, ci faptul că pozele n-au ieșit, și taman cele mai valoroase. Așa ceva nu i s-a mai întâmplat.

El intră în biroul său, scoase din dulăpior sticla de coniac, își turnă un pahar și-l bău. Apoi se așeză la birou, răsfoi niște hârtii, se lăsă pe speteaza scaunului și căzu pe gânduri. Și-a amintit cum călca profesorul, ca un bătlan, acolo în pod. Da, parcă se ferea să nu calce pe ceva. Ce ar fi putut fi? Și-apoi lada care nu se lăsa deschisă, capacul înțepenit. Își aminti de răcoarea ciudată care te pătrundea până la oase, deși în jur era caniculă. De-acum acolo va fi parc și n-o să-l mai ia cu frig pe nimeni. Iar nebunul... Cum reușea să treacă printre tufe, fără să atingă vreo crenguță?

Căpitanul Ihor Koroliuk trase sertarul, scoase o foaie de hârtie curată, luă linia și se apucă să traseze planul livezii: zidul, dincolo – garajele cu coșuri negre, iar deasupra unuia – alb. Dincoace – pătratul larg... Alături trasă linia ferată, ghereta paznicului, lacul și câteva bărci mici... A vrut să înnegrească pătratul cu tuș ca să-l scoată în evidență, dar se răzgândi...

Traducere din limba ucraineană de **Corneliu IROD**

⁸ BGCU – Biserica Greco-Catolică Ucraineană, biserică de rit răsăritean, dar subordonată Romei și care se opunea regimului sovietic. (Nota orig. ucr.)

⁹ Polisea – regiune a Ucrainei. (C. Ir.)